

שיעור שנים-עשר

סוגיית כוורת (המשך)

מראי מקומות: דף ח ע"א "כפאה על פיה" וכו' — רשב"א, מלחמת ה',
והידושי הר"ן ד"ה רב אשי; דף פ ע"א "ואמר רבא הוציא חצי גרוגרת"
וכו'; דף צז ע"א "מרה"י לרה"י כו" וכו'; שם, "כל פחות מג' כלבוד דמי",
ומאירי שם; דף ק ע"א "זרק לתוך ד' אמות" וכו', והידושי רבי עקיבא
איגר שם; סוכה דף יח ע"א "לבוד באמצע" וכו'.

"כפאה על פיה, שבעה ומשהו — חייב; שבעה ומחצה — פטור.
רב אשי אמר: אפי' שבעה ומחצה — חייב; מ"ט? מחיצות
לתוכן עשיות" וכו'. על דבריה אלו של הגמרא כתב הרמב"ן
ב"מלחמות": "והוי יודע שאין צורך להעמידה דוקא בשאינה רחבה
ששה כמו שהעמידה בעל 'המאור' ז"ל, ולא בשרחבה ששה דוקא
כמו שהעמידה מקצת רבני צרפת ז"ל, אלא בין בשרחבה ששה
בין שאינה רחבה מתוקמא, דאנן לא אמרי' לבוד לשויי רשות
דבר שהוא כלי, ולא מצינן בתלמוד לבוד וגוד אחית מחיצתא וגוד
אסיק בכלים, אלא עיקר הפטור, שמשעה שירדה לתוך שלשה
נעשית כמונחת, ואפילו למאן דאמר תוך שלשה לרבנן צריך הנחה
על גבי משהו, התם בזורק, כלומר זורק ממקום למקום, שאין סופו
לנוח כאן, אבל הכא כמעביר דמי, שהרי סופה לנוח כאן, ומשעה
שהגיעה לפחות מג' התחילה הנחתה, ונפטר עליה, דרואין כאילו
דפנות מונחות בקרקע, לא שתעשה רשות, אלא כלי הוא ואגנו
למעלה מעשרה... ורב אשי אמר: מחיצות לתוכן עשיות, ואין

סוגיית כוורת (המשך)

משלשין להם דפנות, אלא רואים הנחתה בתוך שלשה כאילו רשות הרבים עולה וכו'. והשיג עליו הרשב"א וכתב (בד"ה כפאה): "קשה לי, דעל כרחין רבא משום לבוד אתי בה, מדאמר רב אשי: 'אפילו שבעה ומחצה חייב; מאי טעמא? מחיצות לתוכן עשויות, כלומר ואינן מחיצות לומר בהן לבוד, אלמא רבא דפטר, משום לבוד נגע בה, ועוד: דאי מתורת מונח אתית לה, רב אשי אמאי מחייב?... ומ"מ תקשי לן לפי מה שפסק שם ר"ח ז"ל כרב חלקיה בר טובי, דאמר בריש פרק 'הזורק' דלמטה משלשה דברי הכל חייב, דתניא כותיה התם, ובגיטין נמי בפ' 'הזורק': 'היתה עומדת בראש הגג וזרקו לה, כיון שהגיע לאויר הגג מגורשת, ואקשי: 'זהא לא מינטר', ואמר עולא משמיה דאבימי: 'הב' בפחות מג' סמוך לגג עסקינן, דכל פחות מג' סמוך לגג כגג דמי. אלא שיש לתרץ בזו, דגט שאני, דאפילו קלוט חשבי ליה רבנן כמונח, מה שאין כן לענין שבת כדאי' התם בפ' הזורק. ומסתברא לי דלא אמרו תוך ג' סמוך לקרקע כקרקע דמי אלא להתחייב בו כאלו זרקו לקרקע ונח בו ממש, אי נמי לקנותו בו כאלו נח ממש בקרקע, אי נמי כאלו נתמלא כל האויר עפר, דהוא בארעא סמיכתא, ואלו היה אותו אויר קרקע מתלקט ועולה עד החפץ, מאותו מקום אתה מודד עשרה טפחים לאויר רשות הרבים, אבל שנראה כאלו נשתרבבו שולי הכלי או הגט והגיע לארץ, ונחשוב הכלי כאלו אגדו למעלה מי', בכי הא לא אמרי' לעולם, כנ"ל".

הרמב"ן חולק על סברת רש"י, התוספות והרשב"א, ואומר שפטור הכוורת אינו נובע מדין לבוד, אלא מתוך כך שאנו רואים את הכוורת כמונחת. ולמעשה הוא מתבסס על גמרות מפורשות. הגמרא בדף צז ע"א אומרת שלכולי עלמא המוציא משא בתוך שלושה — חייב, והסברה בכך היא, שבתוך שלושה טפחים החפץ מוגדר כמונח. הגמרא בדף פ ע"א אומרת שהמוציא חצי גרוגרת והניחה וחזר והוציא חצי גרוגרת והעבירה דרך עליה בתוך שלושה טפחים — חייב, וגם כאן הסברה שבכך היא שהחפץ מוגדר כמונח.

ואף מהגמרא בדף ק ע"א משמע שהמשנה "זרק... חוץ לד' אמות ונתגלגל לתוך ד' אמות – חייב" עוסקת בתוך שלושה טפחים, והסברה שבכך היא שבתוך שלושה טפחים החפץ נחשב כמונח. ואילו הרשב"א אומר, שאמנם שם ניתן לומר דין הנחה גרידא, אולם בדין כוורת אין אפשרות להסביר כך. שם ניתן להסביר שהחפץ מוגדר כמונח, מכיוון שאנו רואים את החפץ כמונח כבר למטה, או מכיוון שאנו רואים את הקרקע כעולה למעלה. אולם בדין כוורת אי אפשר לומר שהחפץ מונח כבר למטה, מכיוון שאם כן הוא אינו אגוד במקום פטור, אלא כולו מונח ברשות הרבים, וגם אי אפשר לומר שאנו רואים את הקרקע כעולה למעלה, מכיוון שאם כן, גם גובה עשרה הטפחים של רשות הרבים יתחיל מלמעלה, ושוב נמצא שהכוורת כולה נמצאת ברשות הרבים. ולכן מסביר הרשב"א שמדובר כאן בדין לבוד.

ולמעשה, על פי שתי הסברות של הרשב"א, ניתן להבין גם את מחלוקת רבא (בדף ק ע"א) ורב חלקיה בר טובי (בדף צז ע"א), האם צריך הנחה על גבי משהו בתוך שלושה טפחים או לא. שכן ניתן להסביר שרב חלקיה בר טובי סובר כסברתו הראשונה של הרשב"א, שאנו רואים את החפץ כאילו הוא מונח כבר למטה, אלא שמכיוון שעדיין לא נח בפועל, אנו מצריכים שתהיה הנחה על גבי משהו. ואילו רבא סובר כסברתו השנייה של הרשב"א, שאנו רואים את הקרקע כעולה למעלה, ומכיוון שכן אנו רואים את החפץ כמונח כבר עכשיו למעלה, ולכן אין צורך בהנחה ממשית על גבי משהו.

אלא שיש צורך להבין את דברי הרמב"ן. הרמב"ן כתב שדין כוורת אינו מתבטל על דין לבוד, אלא על דין הנחה, וההוכחה לדבריו היא מדברי הגמרא בדף צז ע"א שאמרה שלמטה משלושה דברי הכל חייב. אולם לכאורה אין זה מובן מניין לרמב"ן, ולגמרא שם, שדין הנחה זה הוא דווקא בשיעור של שלושה טפחים? מדוע

נקבע דווקא שיעור זה? לכאורה חייבים אנו לומר שהוא מתבסס על דין לבוד, הקיים במרחק שלושה טפחים, וכפי שכתבה הגמרא בהמשך דבריה שם, ש"כל פחות משלשה כלבוד דמי, הלכתא גמירי לה". ואם כן אין זה מובן כיצד הרמב"ן אומר שאין דין הכוורת מתבסס על דין לבוד? ונראה להסביר שיש שני דיני לבוד שונים. הגמרא בסוכה (ברף יח ע"א) אומרת שטומאה הנמצאת בבית מתחת לארובה, ויש בארובה פותח טפת, הבית טהור, מכיוון ש"אין לבוד באמצע", ומשמע מדבריה שאם דין לבוד היה קיים גם באמצע הבית, ולא רק במחיצותיו, הרי שהיינו אומרים דין לבוד, ומטמאים את הבית, ואם כן דין הלבוד גורם ליצירת מעין מחיצה ממש. וכך הוא בכל דיני הלבוד הרגילים, שדין הלבוד יוצר בהם מעין מחיצה ממש. אולם יש דין לבוד נוסף, שאינו יוצר מחיצה כל שהיא, אלא רק קובע שאין חלל האויר הקיים בין החפץ לבין הקרקע נחשב כהפסק, ועל כך מדובר אצלנו. אצלנו מדובר בדין לבוד שאינו יוצר מחיצה, אלא רק קובע שחלל האויר הקיים בין החפץ לבין הקרקע אינו נחשב כהפסק. ועל כן אומר הריטב"א, שאת דבריו הבאנו בשיעור הקודם, שעל אף שדין לבוד לחוד, ודין "גוד אחית מחיצתא" לחוד, אינם מועילים לפטור את זורק הכוורת, מכל מקום צירוף של שניהם מועיל לכך, מכיוון שדין הלבוד גורם שחלל האויר הקיים בין החפץ לבין הקרקע לא יחשב כהפסק, ודין "גוד אחית מחיצתא" גורם ליצירת מעין מחיצות ממשיות. ועל דין זה דיבר גם רב חלקיה בר טובי באמרו ש"תוך שלשה – דברי הכל חייב", שכן על אף שאין קיים כאן דין לבוד הרגיל, אולם דין הלבוד הקובע שחלל האויר שבין החפץ לקרקע אינו מוגדר כהפסק, קיים כאן, ועליו התבסס רב חלקיה בר טובי באמרו שיש הבדל בין תוך שלושה, ולמעלה מזה. וזהו גם ההסבר לדברי הרמב"ן, שאמר שדין כוורת אינו מבוסס על דין לבוד הרגיל של הארכת מחיצות, שכן דין לבוד זה אינו קיים בכלים, אלא על דין הלבוד המיוחד של שבת, שאינו קובע אלא שחלל האויר שבין החפץ לקרקע אינו מוגדר כהפסק, ולכן החפץ

נחשב כמונח. ולפי זה מתורצת אף קושית הרשב"א על הרמב"ן. הרשב"א הקשה, שמתוך דברי רב אשי אנו למדים שהנימוק לפטור של רבא היה דין לבד. אולם לפי ההסבר שלנו מובן שאמנם רבא התבסס על דין לבד, אולם לא על דין לבד הרגיל של הארכת מחיצות, אלא על דין לבד המיוחד של שבת, שאינו גורם אלא לקבוע שחלל האויר שבין החפץ לקרקע אינו מוגדר כהפסק, ולכן החפץ מוגדר כמונח אף על פי שאין בו דין לבד הרגיל של הארכת מחיצות, וכפי שכתב הרמב"ן.

והנה הרשב"א הקשה על שיטת הרמב"ן, ואמר שבין אם נסביר שאנו רואים את החפץ כמונח למטה, ובין אם נסביר שאנו רואים את הקרקע כעולה למעלה, לא יועיל הדבר להגדיר את הכוורת כמונחת ברשות הרבים ובמקום פטור כאחד. אולם לכאורה גם לפי שיטת הרשב"א, שמדובר כאן בדין לבד, אין אנו יכולים לראות את החפץ כמונח ברשות הרבים ובמקום פטור כאחד, שהרי גובהו הוא רק שבעה טפחים ומחצה. ונראה להסביר, שאם מדובר כאן בדין לבד, יכול הרשב"א להסביר שדין הלבד מאריך את המחיצות משבעה טפחים לעשרה. מה שאין כן אם מדובר בדין הנחה גרידא, שאינה מאריכה את המחיצות, שבה אי אפשר לומר שהחפץ שגובהו הוא רק שבעה טפחים נמצא על קרקע רשות הרבים ובמקום פטור כאחד. אם מדובר כאן בדין לבד, הרי שזהו חלק מדיני שיעורים שבכל התורה, שהם הלכה למשה מסיני, ולכן ניתן לומר שאנו רואים את המחיצות כמתארכות מדין הלכה למשה מסיני. אולם אם מדובר כאן בדין הנחה גרידא, אין היא כלולה בדיני שיעורים, שהם הלכה למשה מסיני, אלא זהו דין מדיני שבת, ולכן אין אפשרות לראות את המחיצות כמתארכות. ברם, ניתן לומר שגם לפי הרמב"ן אנו רואים את המחיצות כמתארכות. כפי שהרשב"א סובר שאנו רואים את המחיצות כמתארכות מדין לבד, כך גם הרמב"ן יכול להסביר שגג הכוורת נשאר מונח למעלה, ואנו רואים את המחיצות כיורדות למטה, אולם אין זה מדין לבד,

סוגיית כוורת (המשך)

כפי שהסביר הרשב"א, אלא מדין הנחה, וממילא לא תהיה קשה עליו קושיתו של הרשב"א.

והרמב"ן מוסיף וכותב: "אלא עיקר הפטור, שמשעה שירדה לתוך שלשה נעשית כמונחת, ואפילו למאן דאמר תוך שלשה לרבנן צריך הנחה על גבי משהו, התם בזורק, כלומר זורק ממקום למקום שאין סופו לנוח כאן, אבל הכא כמעביר דמי, שהרי סופה לנוח כאן, ומשעה שהגיעה לפחות מג' התחילה הנחתה ונפטר עליה" וכו'. ולכאורה אין זה מובן מדוע זורק הכוורת מוגדר כ"מעביר"? הרי הוא זורק. וכמו כן אין זה מובן מדוע בזורק יש יותר מקום להצריך הנחה על גבי משהו מאשר במעביר? ואם כי ניתן היה להסביר שהרמב"ן סובר כשיטה המובאת במאירי (בדף צז ע"א, ד"ה כבר ביארנו שכל), לפיה "לא נאמרו דברי רבא אלא בזורק ברשות הרבים עצמה מתחלת ד' לסוף ד', וברשות אחת אין אומרים קלוטה כמי שהונחה, שאם כן אף כשזורק עשר אמות מרשות הרבים ונחה בכרמלית יהא חייב מטעם קליטה, אבל מרשות לרשות אף בלא הנחה חייב", ומכיוון שאצלנו מדובר בזריקה מרשות לרשות, לכן אין צורך בה בהנחה על גבי משהו, אולם מפשטות לשון הרמב"ן אין נראה כן. ונראה להסביר שכוונת הרמב"ן היא לדברי הגמרא בפרק "המוציא". הגמרא שם (בדף פ ע"א) אומרת, שהמוציא חצי גרוגרת והניחה וחזר והוציא חצי גרוגרת מעליה במרחק של שלושה טפחים – אם העבירה מעליה, אנו רואים את חצי הגרוגרת הזאת כמונחת וחייב, ואם זרקה מעליה, אין אנו רואים את חצי הגרוגרת הזאת כמונחת, מכיוון שצריך הנחה על גבי משהו, ופטור, ולכך התכוון הרמב"ן. ואת ההבדל שבין המעביר לזורק ניתן להבין בשני אופנים. הריטב"א (בד"ה שבעה) כתב לגבי דין כוורת: "והוי יודע דהכא לאו בלבד בלחוד סגי לה, דהא משום הא לא חשבינן ליה (כמוכח) (כמונח), כיון שהוא יורד והולך" וכו'. ועל פי היסוד הזה, שדין לבוד נאמר רק לגבי חפץ מונח, ולא לגבי חפץ הזז ממקומו, מובן שחפץ הנזרק

— אין בו דין לבוד. אולם במעביר ניתן לומר שהחפץ מוגדר כמונח גם בשעת ההעברה, מכיוון שהוא מונח על ידו של האדם, וכפי שמצינו לגבי חפץ המונח באויר על ידי הרוח אם אין הוא זו. ואף על פי שב"מעביר חפץ דרך סטיו" אנו פוסקים כחכמים, שהחפץ אינו מוגדר כמונח בסטיו, מכל מקום אין הדברים אמורים אלא לגבי הנחה ברשות, ולא לגבי דין לבוד, ובדין לבוד אנו פוסקים שהחפץ מוגדר כמונח אף בשעת ההעברה, ולכן ניתן להתיל עליו את דין הלבוד. וישנו אופן נוסף, שניתן להבין בו את ההבדל שבין ההעברה לזריקה. הגמרא (בדף צז ע"א) אומרת ש"המוציא משוי למעלה מעשרה חייב, שכן משא בני קהת", ואם כי יש ראשונים המסבירים שאנו רואים את רשות הרבים כנמצאת במקום שהחפץ מונח בו, ולפי זה גם אם הוציא האדם את המשא על ראשו הוא חייב, אולם רוב הראשונים מסבירים שאנו רואים את החפץ כמונח על הקרקע. אמנם החפץ אינו מונח על הקרקע, אולם אנו רואים אותו כמונח על הקרקע, כפי שהאדם עצמו מונח על הקרקע, וזהו חיוב דאורייתא. ולפי זה מובן שאם כי בזורק אין אנו רואים את החפץ כמונח על הקרקע, מכל מקום כאשר החפץ מונח על גופו של האדם, אנו רואים אותו כמונח על הקרקע שעליה עומד האדם. אלא שיש עדיין צורך להבין מדוע אכן זורק הכוורת מוגדר כ"מעביר" ולא כ"זורק". ונראה להסביר שהסיבה לכך היא שהחפץ עומד לנוח. הריטב"א והר"ן כתבו שאם החפץ עומד לנוח, אין אנו מגדירים אותו כמונח כל זמן שלא נח. אולם הרמב"ן חלק על דבריהם וכתב שאדרבה, "הכא כמעביר דמי, שהרי סופה לנוח כאן, ומשעה שהגיעה לפחות מג', התחילה הנחתה, ונפטר עליה" וכו', ואם כן מכיוון שהיא עומדת לנוח, היא מוגדרת כבר עתה כמונחת. ואם כי רבי עקיבא איגר הקשה על דבריו וכתב (בדף ק ע"ב, ד"ה לאו היינו): "ותימא, דהא כאן (בדף ק ע"ב) מבואר דרבא סובר דגם בסופו לנוח היינו מלמעלה למטה בעי הנחה ע"ג כ"ש, וכן מבואר בעירובין (דף צז) דמדמי האי דרבא לקורא על האסקופה ונפל הספר מידו דבמסולק כמלא מחט מן הארץ גוללו

סוגיית כוורת (המשך)

אצלו, הרי דרבא מיירי מלמעלה למטה". אולם ניתן להסביר באופן פשוט, כפי שהסברנו בשיעור הקודם, שיש הבדל בין אם עתיד החפץ לנוח בקרקע הנמצאת מתחת לאויר שהוא נמצא בו, כפי שמדובר אצלנו, לבין אם עתיד החפץ לנוח במקום אחר, כפי שמדובר בגמרות שאותן מביא רבי עקיבא איגר, ורק חפץ העתיד לנוח באותו מקום אנו רואים כמונח כבר עתה, ולא חפץ העתיד לנוח במקום אחר. ולפי זה מובן שאם כי אצלנו מדובר בזורק ולא במעביר, מכל מקום מכיוון שהחפץ עתיד לנוח באותו מקום, הרי הוא מוגדר כמונח כבר עתה, כבמעביר.

אלא שהרשב"א הוסיף להקשות על דברי הרמב"ן, וכתב: "דאי מתורת מונח אתית לה, רב אשי אמאי מחייב?". ונראה להסביר שהרמב"ן סובר כשיטת הר"ן. הר"ן כתב ש"רב אשי אמר אפי' שבעה ומחצה נמי חייב... דאנן בעינן שיהיו במחיצות עצמן עשרה, ולא שיצטרפו המחיצות עם פחות משלשה לקרקע או עם משהו לקרקע, שהרי מחיצות הכוורת לקבל הדבש הן עשויות, ולפי' צריך עשרה לחלל קומתה, לפי שאין אויר הקרקע המצטרף עם המחיצות ראוי לקבל דבש, ואינו מסייע לחלל הכוורת, ואינו דומה מחיצו' כלי למחיצו' של בית וכתליו". הר"ן מסביר שסברת רב אשי היא שבכוורת אי אפשר לומר דין לבוד, מכיוון שגם אם נאמר דין לבוד, אי אפשר יהיה להשתמש בכוורת באותו גובה של דין הלבוד, שהרי אין אלו מחיצות ממשיות. וניתן להסביר שכך סובר גם הרמב"ן, ולכן הוא אומר שבכלים אין אומרים דין לבוד. במחיצות גרידא ניתן לומר דין לבוד לשם חציצה, אולם בכלים שמשתמשים בהם, אי אפשר לומר דין לבוד, מכיוון שבגובה הנוסף שאינו קיים במציאות אי אפשר יהיה להשתמש. אולם כל זה אינו אמור אלא לגבי הגובה הנוסף מדין לבוד, אך במחיצות עצמן אין הדברים אמורים, שכן הן קיימות במציאות. וניתן לומר שהמחלוקת בין רבא לרב אשי היא לגביהן, והם חולקים בסברות שהביא הרשב"א. רבא סובר כסברתו הראשונה של הרשב"א,

שיעור שנים-עשר

שהמחיצות יורדות לקרקע רשות הרבים, ומכיוון שאנו רואים את הכוורת כמונחת כבר בהיותה בגובה של שלושה טפחים מהקרקע, כאשר היא אגודה עדיין במקום הפטור, לכן פטורים על זריקתה. ואילו רב אשי סובר כסברתו השנייה של הרשב"א, שאנו מגביהים את קרקע רשות הרבים, וכפי שכתב הרמב"ן, ש"רואים הנחתה בתוך שלשה כאילו רשות הרבים עולה", ומכיוון שכן, כל הכוורת מוגדרת כנמצאת ברשות הרבים, ולכן חייבים לדעת רב אשי על זריקת הכוורת.